

NYE PSYKOAKTIVE STOFFER

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2014

Kand.nr :

442 og 619

Antall ord: 8108

«Hvordan kan politiet forebygge misbruk av nye psykoaktive stoffer blant ungdom?»

Nytt syntetisk dop florerer på narkotikamarkedet

Psykosene kommer i posten

Beslagstallene øker for nytt «skrekkdop»

INNHALDSFORTEGNELSE

1 INNLEDNING	4
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA.....	4
1.2 PROBLEMSTILLING	4
1.3 AVGRENSNING AV PROBLEMSTILLINGEN OG SENTRALE BEGREPER.....	4
1.4 OPPBYGGING AV OPPGAVEN	5
2 METODE	6
2.1 HVA MENES MED METODE?	6
2.2 VALG AV METODE	6
2.3 FORFORSTÅELSE	7
2.4 KILDEKRITIKK	7
2.5 VALG AV LITTERATUR.....	8
3 TEORI OG DRØFTING	8
3.1 NYE PSYKOAKTIVE STOFFER.....	8
3.1.1 Definisjon.....	9
3.1.2 Produksjon.....	10
3.1.3 Brukerne – hvem er de?	10
3.1.4 Internett – den nye langeren	11
3.1.5 Stoffer uten bruksanvisning.....	12
3.2 LOVGIVNING.....	13
3.3 UNGDOM OG RUS	15
3.4 FOREBYGGING	16
3.4.1 Kunnskapsbasert politiarbeid.....	17
3.4.2 Internasjonalt samarbeid.....	17
3.4.3 Nasjonalt samarbeid.....	18
3.4.4 Lokalt samarbeid	19
3.4.4.1 Foresatte som samarbeidspartner i det forebyggende arbeidet	19
3.4.4.2 Skolen som samarbeidspartner i det forebyggende arbeidet.....	23
3.4.4.3 Fritidsaktiviteter i det forebyggende arbeidet.....	25
4 AVSLUTNING	27
5 LITTERATURLISTE	28
6 SELVVALGT PENSUM	32

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

En av de mest bemerkelsesverdige utviklingene i narkotikamarkedene de siste fem årene er mangfoldet av nye psykoaktive stoffer, og hvor raskt disse har dukket opp i alle regioner av verden (UNODC (2) 2013, s. iii).

Vi har på bakgrunn av denne utviklingen fått en interesse for temaet, da vi gjennom vår praksiserfaring opplevde at det er lite kunnskap og informasjon om disse stoffene innad i politietaten. Samtidig mener vi det er avgjørende at politiet har kunnskap om fenomenene de skal forebygge. Media har i økende grad satt fokus på problematikken med nye psykoaktive stoffer, noe som også viser at trenden har kommet til Norge.

Vi vet fra tidligere at narkotika er et stort samfunnsproblem, og at det derfor er viktig for politiet å følge utviklingen. Når situasjonen i narkotikamarkedet forandrer seg er det vesentlig for politiet å inneha kunnskap om nye stoffer, utviklinger og trender for å kunne forhindre en uønsket fremvekst.

1.2 Problemstilling

Vi har valgt følgende problemstilling i vår oppgave:

”Hvordan kan politiet forebygge misbruk av nye psykoaktive stoffer blant ungdom?”

1.3 Avgrensning av problemstillingen og sentrale begreper

Med *forebygge* mener vi å ”være i forkant og forhindre at noe negativt skjer.” (Lie, 2011, s. 21)

Med *nye psykoaktive stoffer*, heretter kalt NPS, mener vi ”gamle stoffer som er hentet frem igjen fra tilgjengelig litteratur, og produsert etter oppskrift *eller* nye stoffer oppfunnet og produsert i den hensikt å omgå et lovverk.”¹

¹ Politiøverbetjent Ole Vidar Øiseth, ved Politihøgskolen avdeling Oslo. Samtale 08.05.14

Med *misbruk* mener vi i denne sammenhengen all bruk av NPS.

Ungdom har vi i denne oppgaven valgt å begrense til barn i aldersgruppen 13-18 år. Dette har vi gjort ettersom de fleste i denne aldersgruppen fortsatt går på skole og er under foresattes omsorg. Om forebyggende arbeid skal kunne antas å ha en effekt, må man sette inn tiltak så tidlig som mulig (Balchen, 1998, s. 102-103).

Politi-loven § 1 sier ” Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelig velferd for øvrig.”

Selv om NPS er et relativt nytt begrep innen narkotikaområdet, faller i dag de fleste av stoffene inn under dagens narkotikaforskrift, som ble vedtatt februar 2013. Ettersom NPS er underlagt norsk lovgivning, vil det å forebygge fremkomsten av disse stoffene være å anse som politiets ansvarsområde.

1.4 Oppbygging av oppgaven

Innledningsvis i oppgaven tar vi for oss valg av oppgave, etterfulgt av problemstilling og presisering av denne. Videre har vi et metodekapittel hvor vi legger frem hva som menes med metode og hvilken metode vi har valgt, vår forforståelse, kildekritikk og valg av litteratur. Deretter kommer en teori- og drøftingsdel. Vi har her sett på noen viktige forebyggende aktører internasjonalt, nasjonalt og lokalt. Vi har så valgt å fokusere på tre arenaer vi mener er særlig betydningsfulle i det forebyggende arbeidet blant ungdom; foreldre, skole og fritidsaktiviteter.

2 Metode

2.1 Hva menes med metode?

Med metode menes hvordan man går frem for å tak i den informasjonen som er mest relevant for å besvare en problemstilling (Dalland 2012, s.112).

Sosiologen Vilhelm Aubert har formulert det slik: *”En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder.”* (Dalland 2012, s.111)

Når det i samfunnsvitenskapelig forskning snakkes om metode, er det vanlig å skille mellom kvantitativt og kvalitativt orienterte metoder. Mens de *kvantitative* metodene gir data som lar seg måle eller tallfeste, tar de *kvalitative* metodene sikte på å fange opplevelser og meninger som ikke lar seg omgjøre til målbare enheter (Dalland 2012, s.112). Hva som anses å være den beste metoden vil være avhengig av hva en ønsker å finne.

2.2 Valg av metode

I utgangspunktet hadde vi planer om å skrive en empirisk oppgave. Dette ettersom vi fant begrenset med faglig litteratur om NPS. I den sammenheng gjorde vi noen kvalitative intervju av et utvalg personer. Men det ønsket vi å få frem en større sammenheng og helhet om emnet (Dalland, 2012, s.113). Dette er personer som har særlig kunnskap om NPS. I tillegg jobber de for ulike statlige organ som politiet samarbeider med for å forebygge misbruk av narkotika. De vi intervjuet er representanter fra Tollvesenet, Kripos, Statens Legemiddelverk og Folkehelseinstituttet (FHI).

Utvalget ble gjort på bakgrunn av at det er Tollvesenet som gjerne i første omgang gjør beslag av narkotiske stoffer og anmelder forhold til politiet. I tillegg tar også politiet selv beslag. Kripos, som er kompetansesenter for norsk politi, mottar alle beslag for nærmere analyse. FHI mottar biologisk materiale, som for eksempel blodprøver, for å avdekke misbruk av narkotiske stoffer. Legemiddelverket på sin side har narkotika som et forvaltningsområde, og er de som utarbeider lovverket på området.

Når vi likevel har valgt å skrive en teoretisk oppgave, skyldes dette en helhetlig vurdering av oppgavens omfang og tiden vi har til rådighet. En teoretisk oppgave tar i bruk teoretiske og empiriske studier som allerede foreligger. Vi vil likevel bruke noe av informasjonen som kom frem i intervjuene, slik vi oppfattet det. Så langt det er mulig vil vi da forsøke å se dette i lys av annen relevant litteratur.

2.3 Forforståelse

”Med forforståelse menes at vi ikke oppfatter virkeligheten kun gjennom våre sanser. Det som fremstår som rene sanseintrykk, inneholder i virkeligheten en god porsjon tolkning.”

(Thurén, 2009, s. 66)

Når vi skal forsøke å besvare en problemstilling, er det viktig at vi er bevisst vår egen forforståelse og hva vi forventer å finne. Vår forforståelse har vært preget av at nye psykoaktive stoffer vil utgjøre et større samfunnsproblem i årene som kommer. Vi har en oppfatning av at pris og tilgjengelighet er med på å påvirke etterspørselen. Med mange Internettsider for kjøp og lav pris vil dette gjør at mennesker lett kan få tak i stoffene, uavhengig av et mellomledd som den tradisjonelle ”langeren”. I tillegg tilsier vår erfaring fra praksis at det alltid vil finnes mennesker, som uavhengig av lovgivningen, er villig til å ruse seg.

Ettersom dette er et relativt nytt fenomen for oss, og mange andre, forventer vi ikke å finne særlig mye faglig litteratur om det aktuelle emnet. I et forsøk på å besvare problemstillingen vil vi likevel etterstrebe å ha et så åpent blikk som mulig. Til tross for vår forforståelse må vi også være åpne for at ting ikke er slik som vi forventer.

2.4 Kildekritikk

”Kildekritikk betyr å vurdere og å karakterisere den litteraturen som er benyttet” (Dalland, 2012, s.72). Når en skal forsøke å besvare en problemstilling er det derfor viktig å stille spørsmål ved kildenes relevans og troverdighet. Dalland skiller mellom primær- og sekundærkilder. Med primærkilde menes den opprinnelige kilden til kunnskap, mens sekundærkilde er bearbeidet og fortolket med utgangspunkt i primærkilden (Dalland, 2012, s. 86). I denne oppgaven har vi derfor i størst mulig grad forsøkt å forholde oss til primærkilder.

Det er i denne sammenheng viktig å være klar over at også vår egen forståelse vil prege hvordan vi oppfatter kilden, enten den er muntlig eller skriftlig. Hvordan en tolker kilden vil derfor kunne bli utslagsgivende for resultatet.

Videre er det viktig å være klar over at ingen kilder nødvendigvis kommer med den hele og fulle sannhet. Kilder kan også være motstridende, og valg av kilder kan derfor gi ulike resultat.

2.5 Valg av litteratur

I vårt arbeid har det vært delvis utfordrende å finne litteratur som direkte berører NPS. Vi har derfor i stor grad benyttet Internettkilder fra både innland og utland. Vi har da i hovedsak benyttet oss av offentlige rapporter som er skrevet på oppdrag fra internasjonale og nasjonale myndigheter. I den grad vi har basert oss på faglitteratur, har vi forsøkt å benytte oss av bøker fra nyere tid. Når vi i forbindelse med forebyggende arbeid også har valgt å benytte oss av eldre bøker, skyldes det at vi mener innholdet fortsatt er relevant.

3 Teori og drøfting

3.1 Nye psykoaktive stoffer

”Legal highs”, ”Herbal highs”, ”Research chemicals”, ”Designer drugs”, ”Spice”, ”Nye narkotiske stoffer”, ”Syntetiske stoffer” - kjært barn har mange navn. Det er mange navn som blir brukt på de nye psykoaktive stoffene (NPS) som har hatt sin oppblomstring på markedet de siste årene. Media har det siste året vært med på å sette fokus på denne problematikken med sine urovekkende overskrifter. ”Psykosene kommer i posten”, ”Nytt syntetisk dop flourerer på narkotikamarkedet” og ”Beslagstallene øker for nytt skrekkdop” er noen av overskriftene nettavisene har publisert.

3.1.1 Definisjon

Nye psykoaktive stoffer blir definert av United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) som ”substances of abuse, either in a pure form or a preparation, that are not controlled by the 1961 Convention on Narcotic Drugs or the 1971 Convention on Psychotropic Substances, but which may pose a public health threat” (UNODC (1), 2013, s. 1).

På bakgrunn av denne definisjonen, identifiserte European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) følgende grupper av stoffer:

- Fenetylaminer, som omfatter et bredt spekter av stoffer som kan virke stimulerende eller hallusinogene.
- Tryptaminer, som inkluderer en rekke stoffer som har overveiende hallusinogene effekter.
- Piperaziner, som stimulerer sentralnervesystemet.
- Syntetiske katinoner, som har stimulerende effekt.
- Syntetiske cannabinoider, som er funksjonelt likt virkestoffet i cannabis, THC.
- Andre stoffer som er rapportert omfatter ulike planteavlede og syntetiske psykoaktive stoffer, som ikke hører til noen av de overnevnte stoffgruppene. Det finnes også en rekke legemidler og derivater.

(UNODC (2), 2013, s. 62)

Selv om fenomenet med nye psykoaktive stoffer ikke er nytt, har det de siste få årene vært en betydelig økning i antall, typer og tilgjengelighet. Stoffene er produsert for å etterligne effekten av eksisterende og lovkontrollerte stoffer. Selv om stoffene er laget for å ha en lignende effekt, er de likevel annerledes, da de blir produsert for å unngå dagens lovgivning (EMCDDA & EUROPOL, 2013, s. 106).

Narkotikaforskriftens § 3 har valgt å definere psykoaktiv effekt som ”effekt på sentralnervesystemet i form av stimulering eller nedstemthet med minst én av følgende virkninger: hallusinasjoner, forstyrrelser i motoriske funksjoner, tenkning, atferd, oppfattelse eller sinnsstemning.”

Stoffene blir omtalt som ”nye”, da de er nye på markedet eller nylig har blitt misbrukt. Det er flere av disse nye stoffene som tidligere har blitt beskrevet i vitenskapelig litteratur som en del av lovlig forskning og utvikling. Noen av stoffene har for eksempel blitt brukt i studier av potensiell medisin. Det som går igjen ofte er begrenset informasjon om effektene av stoffene og hvilken fare de kan utgjøre (EMCDDA & EUROPOL, 2013, s. 106).

3.1.2 Produksjon

En del av de nye psykoaktive stoffene blir produsert i hemmelige laboratorier i Europa, for så å bli solgt direkte på det illegale markedet. Det blir også solgt psykoaktive stoffer i Europa som stammer fra Asia, hovedsakelig fra Kina og India. Stoffene blir da ulovlig importert til Europa, hvor de pakkes i tiltrekkende emballasje og videresolgt som ”legal highs” (EMCDDA, 2013, s. 26). Med den nye narkotikaforskriften vil imidlertid få stoffer være å anse som ”legal highs”, da de aller fleste faller inn under dagens lovgivning.

Når ett stoff blir lovkontrollert i et land, flyttes produksjon eller distribusjonssentrene til et annet land så salgene kan fortsette. I andre tilfeller blir stoffet modifisert slik at de ikke dekkes av landets lovgivning. Det har blitt observert at når man plasserer et stoff under kontroll, reduseres forbruket av dette stoffet. Utfordringene med NPS er den stadige utviklingen i markedet, og når et stoff forsvinner, dukker et nytt frem for å fylle tomrommet. I kampen mot NPS er det nødvendig å ha en strategi som er omfattende, proaktiv, dynamisk og global for å håndtere utfordringene (UNODC (2), 2013, s. 59).

3.1.3 Brukerne – hvem er de?

En representant vi intervjuet fra Tollvesenet² har laget et nettverksskart hvor han har krysset beslag med betalingstransaksjoner. Dette for å finne ut hvem som er kjøpere. Det ble da gjort funn på at kjøperne stort sett er gutter, 89%, med unntak av noen få jenter, 11%. De fleste er unge, stort sett født mellom 1996 tilbake til 1980. Dette støttes opp av en artikkel skrevet av Anna-Lena Westbye Pedersen for KoRus-Sør, hvor hun skriver ”Den gjennomsnittlige brukeren av disse nye syntetiske stoffene er gutter i alderen 16 til 30 år, men det finnes også jenter.”. Den største gruppen av brukere er unge rekreasjonsbrukere, altså den utypiske

² Intervju med representant fra Tollvesenet, 27.11.13.

bruker, men det vises også at mennesker som allerede misbruker tradisjonell narkotika også benytter NPS (Westbye Pedersen, 2014, s. 7).

Det ble i 2011 gjort en undersøkelse i Europa av EMCDDA om hvor mange som bruker stoffene, hvor 12 000 unge i alderen 15-24 år ble spurt. Gjennomsnittet viste at 5 % har brukt syntetiske stoffer. Det finnes begrenset informasjon i Norge på bruk, så man forholder seg til de gjennomsnittlige tallene (Westbye Pedersen, 2014, s. 7).

Ettersom det er lite forskning på dette feltet i Norge, er det noen spørsmål man kan stille uten nødvendigvis å få svar på; Kan man tenke seg at det finnes store mørketall, da man ikke har den tradisjonelle selger/kjøper relasjonen? Er det slik at ungdommen kjøper kun til seg selv, sitter på barndomsrommet og ruser seg? Ettersom NPS er billig og man får mange brukerdoser i en pakke, kan det tenke seg å være slik at man lettere spanderer på andre? Er det stort rom for videresalg da brukerdosene er relativt lave?

3.1.4 Internett – den nye langeren

Økt globalisering og teknologisk utvikling har i stor grad påvirket samfunnet. Har dette ført til en forandring i narkotikamarkedet? I januar 2012 var det registrert omlag 700 Internettbaserte butikker som solgte syntetisk narkotika. Teknologien har vært med på å fjerne kundenes nærhet til narkotikaselgeren, da stoffene nå enkelt kan kjøpes via PC eller mobiltelefon. Bare fra 2011 til 2012 var det en fordobling av antall Internettbutikker som tilbyr salg NPS. Dette var en tredobling fra 2010 (Røed Bilgrei og Bretteville-Jensen, 2013, s. 23 og 26). Hvilke utfordringer får dette for politiets arbeid?

Betalingsmåtene på disse sidene er mange, alt fra bankoverføring og Internettbaserte betalingskontoer til kredit- og debet kort og postoppkrav. Det er også mulig å kjøpe såkalte ”spend-on-kort” på for eksempel Narvesen eller andre kiosker. Disse fungerer i stor grad på samme måte som et kontantkort. På den måten kan kunden handle anonymt på nettet, da betalingen ikke kan spores tilbake til en bankkonto (Røed Bilgrei og Bretteville-Jensen, 2013, s. 26-27). Det kan tenkes at dette kan føre til en utfordring for politiet, da det blir vanskeligere å avdekke kjøp og salg av NPS. Kan det tenkes at dette også gjør det vanskeligere for politiet å styre sin forebyggende virksomhet?

Ettersom handelen stort sett foregår via Internett, forsvinner flere mellomledd, noe som igjen fører til et lavere prisnivå på produktene. Med de tradisjonelle narkotikaene er det flere ledd i salgskjeden som vil ha betalt for den risikoen for straff de utsetter seg for, noe som gjør at prisnivået er høyere enn ved NPS (Røed Bilgrei og Bretteville-Jensen, 2013, s. 29-30). Dette kan igjen føre til at politiet får en utfordring da den tradisjonelle langeren forsvinner fra gaten og blir erstattet med den nye langeren – Internett.

Jostein Schancke skriver om strategier i det rusforebyggende arbeidet, og nevner blant annet tilbudsreducerende tiltak. Dette vil si tiltak som regulerer tilgjengeligheten og betingelsene for bruk av rusmidler. Eksempler på dette kan være aldersgrenser, priser/avgifter med mer (Schancke, 2005, s. 35). Da narkotika er å anse som ulovlige rusmidler, har ikke staten like lett for å sette inn tilbudsregulerende tiltak. Ser man på NPS, ser man at tilgjengeligheten øker via salg på Internett, og man må da forsøke å se på tiltak som kan forebygge på andre måter. Er det en mulighet for norske myndigheter å sette inn tiltak hvor man blokkerer Internettsider som tilbyr salg av narkotika?

3.1.5 Stoffer uten bruksanvisning

Som vist tidligere fra en undersøkelse utført av EMCDDA, ser man at utbredelsen av NPS er lav. En skal imidlertid ikke glemme konsekvensene disse stoffene kan ha. Giftekspert og overlege Knut Erik Hovda omtaler bruk av syntetiske stoffer som ”syntetisk bingo med hodet”. ”Stoffene er svært uforutsigbare. Samme stoff kan gi helt forskjellige utslag fra gang til gang og innholdet i det pasientene får i seg er ofte ukjent.” (Gupta, 2014).

Stoffene kommer ikke med bruksanvisning, og det kan derfor være vanskelig å dosere mengden riktig. Innholdet og styrken kan variere over tid, og noen av stoffene kan også være en blanding av stoffer. Tar man for eksempel syntetiske cannabinoider, kan 0,05 gram i pulverform være nok til å gi en kraftig rus (Røed Bilgrei og Bretteville-Jensen, 2013, s. 29-30). Tolldirektør Bjørn Røse uttaler i en artikkel fra TV2 at man får kjøpt en brukerdose for kun én krone, mens en brukerdose av den tradisjonelle narkotikaen ligger rundt 100-200 kroner (Stokholm, 2013).

Internett er stadig mer brukt som en informasjonskanal for ungdom hvor man utveksler informasjon om ulovlige rusmidler og bruken av disse. Det finnes ulike chatterom,

diskusjonsgrupper og forum, hvor alle som har en Internettilkobling kan utveksle egne erfaringer (Røed Bilgrei og Bretteville-Jensen, 2013, s. 43). Vil denne informasjonsutvekslingen bidra til at ungdom i større grad utforsker rusmidler?

”Informasjon og misinformasjon om rusmiddelbruk spres (...) ikke lenger utelukkende fysisk gjennom muntlig tale i rusmiljø, men gjøres tilgjengelig for alle som befinner seg på Internett.” (Røed Bilgrei, 2014). Informasjonen som blir tilgjengelig kan på en side være med på å påvirke ungdoms avgjørelse i å eksperimentere med ulovlige rusmidler.

På den andre siden finnes det aktører som bryter inn i den virtuelle arenaen, og som bidrar med kunnskapsformidling fra et profesjonelt standpunkt. Et eksempel på dette er overlege fra Oslo Universitets Sykehus, Fridtjof Heyerdahl, som er med i et samarbeid med undergrunnsnettstedet www.freak.no. Her svarer Heyerdahl på spørsmål om syntetisk narkotika, hvor de ønsker å bidra med informasjon, konsekvenser av overdoser og forgiftninger som følge av inntak (Storvik, 2014). Er det en mulighet for politiet å gjøre noe lignende?

Politiet har et ansvar for å gi publikum god og korrekt informasjon (POD, 2011, s.17).

Et mulighet kan derfor være å gjøre som overlege Heyerdahl å opprette brukerprofiler på ulike nettsteder for å formidle kunnskap om NPS. Et annet eksempel kan være at politiet på sine egne nettsider deler informasjon om disse stoffene. På den måten blir kunnskapen lett tilgjengelig både for ungdom og voksne. Det vil da være en fordel om nettsidene gir mulighet til å stille spørsmål vedrørende temaet.

3.2 Lovgivning

Økt globalisering har ført til at narkotikamarkedet er i stadig utvikling. Det har igjen krevd en stadig fornying av de enkelte lands lovgivning. I Norge har særlig tre FN-konvensjoner vært viktige for narkotikalovgivningen: FNs konvensjon av 1961, 1971 og 1988.

FNs konvensjon av 1961, også kjent som Narkotikakonvensjonen, omhandler og regulerer stoffer som er naturprodukter eller fremstilt med utgangspunkt i disse.

FNs konvensjon av 1971, også kjent som Psykotropkonvensjonen, omhandler og regulerer kontrollen med mange av de syntetiske stoffene som etter hvert har kommet til.

FNs konvensjon av 1988 omhandler og kontrollerer først og fremst handel og transport av narkotiske stoffer. Den omhandler imidlertid også handel med basisstoffer - stoffer som kan brukes i utvikling av narkotiske stoffer. Felles for konvensjonene er at de ønsker å begrense bruk og besittelse av narkotiske stoffer til vitenskapelig og medisinske formål (St.meld. nr. 30, 2011/2012, s. 46).

Ved at Norge har forpliktet seg til disse konvensjonene, er de også forpliktet til å ta konvensjonens nevnte stoffer inn i lovgivningen (St.meld. nr. 30, 2011/2012, s. 46). I Norge er det Helse- og omsorgsdepartementet gjennom Statens Legemiddelverk som bestemmer hvilke stoffer som skal reguleres som narkotika, jfr. narkotikaforskriften § 4.

Tidligere var det slik at de enkelte stoffene måtte være oppført på Narkotikalistens for å kunne rammes av narkotikalovgivningen i den norske straffeloven. Etter hvert ble det i narkotikaforskriften innført en såkalt "derivatregel". Dette for å kunne fange opp stoffer som i kjemiske struktur ligner på tradisjonelle narkotiske stoffer, men hvor små endringer har blitt gjort i molekylstrukturen for å unngå lovverket – også kjent som "designer drugs" (Norsk narkotikapolitiforening (1), 2008, s.11).

I 2010 ble to personer frikjent i Høyesterett for å ha innført cirka to kilo fenazepam:
"De sakkyndige for Høyesterett var imidlertid uenige om hvordan begrepet "derivat" var å forstå i kjemien; om et derivat er et stoff som er kjemisk lik et annet stoff, eller om et derivat er et stoff som kan avledes eller dannes av et annet stoff" (Kronen, 2010).

På bakgrunn av denne usikkerheten besluttet Riksadvokaten at det *"foreløpig ikke skal treffe positive påtaleavgjørelser for befatning med stoff som utelukkende antas å være narkotika fordi de er derivater av stoff på narkotikalistens"* (Justisdepartementet, 2011).

14. februar 2013 ble imidlertid en ny narkotikaforskrift fastsatt. Den definerer mer presis enn tidligere hva som regnes som narkotika. Den gir også mulighet til å listeføre grupper av stoff. I narkotikalistens, som er en del av narkotikaforskriften, er det nå ført opp 10 stoffgrupper.
"Disse gruppene dekker de aller fleste av de nyutviklede psykoaktive stoffene som fagmyndighetene har avdekket siden 2011" (Narkotikaforskrift, 2013).

De 10 stoffgruppene er følgende;

1. Benzoylindol-gruppen (AM-694)
2. Katinon-gruppen (MDPV, Mefedron, Metylon, Pentedron)
3. Sykloheksylfenol-gruppen (Cannabissykloheksanol)
4. Nafroylindol-gruppen (MAM-2201, JWH-022)
5. Naftopyrrol-gruppen
6. Naftylmetylinden-gruppen
7. Naftylmetylindol-gruppen
8. Fenetylamin-gruppen
(2C-B, 2C-E, 2C-I, 2C-T-2, MDEA, MDMA, PMMA, PMA, MDBD)
9. Fenylacetylindol-gruppen
10. Tryptamin-gruppen (DMT, AMT, 5-MEO-MET)
(Narkotikaforskrift, 2013)

For at et stoff skal kunne klassifiseres som narkotika må flere kriterier være oppfylt. Stoffet må fremkalle en form for *rus*, det må være *skadelig* og *avhengighetsskapende*. Det må i tillegg forårsake en *toleranse* og *abstinens*, samtidig som det må være et *spredningspotensiale* (Myhrer og Øiseth, 2012, s. 77). Vil det være mulig for Legemiddelverket å føre opp stoffer fortløpende som passer under den nye narkotikadefinisjonen når det er så mange kriterier som må foreligge?

3.3 Ungdom og rus

Ungdomstiden er for de fleste preget en fremtidsrettet spenning, men innebærer også nye utfordringer. Kropp og følelser utvikler seg, noe som gjør en særlig usikker og sårbar. Dette er overgangen mellom barndom og voksenliv. Selvstendighet skal utvikles, og avhengighet til foresatte svekkes gradvis. Samtidig får jevnaldredes meninger og holdninger stadig større innvirkning. Gruppepress og ønsket om å bli akseptert gjør seg gjeldende i mange situasjoner. For mange er ungdomstiden i tillegg forbundet med å utforske grenser – og fristelsen for å prøve ut ulike rusmidler er derfor stor (Bakken, 1998, s. 18).

For mange blir eksperimentering med rusmidler et symbol som markerer overgangen til voksenlivet og en mer avansert sosial rolle (Fauske og Øia, 2010, s. 59). I tillegg viser det seg at rusmidlene for mange fungerer som ”markører av sosialitet, stil eller vennskap” (Pedersen, 2012, s. 27).

Selv om debuttidspunktet varierer, viser studier at flertallet av norske ungdommer begynner å bruke alkohol, noe som gjerne forklares med at det er et legalt rusmiddel (Pedersen, 2012, s. 30). Samtidig blir fravær av alkohol i mange miljøer til en viss grad sett på som avvikende (Pedersen, 2012, s. 17). Når vi nå tar for oss alkoholen som rusmiddel, er det fordi flere studier peker på at rusmidler introduseres i en bestemt rekkefølge (Pedersen, 2012, s. 34).

Den amerikanske forskeren Denise Kandel peker i sine studier på at bruken av illegale stoffer i hovedsak først starter med bruk av legale rusmidler (Pedersen, 2012, s. 35). Samtidig viser undersøkelser at sperren for å prøve et stoff er mindre blant dem som allerede har prøvd et stoff. Når stadig flere ungdommer eksperimenterer med narkotiske stoffer, er det derfor grunn til bekymring for at flere vil utvikle et tyngre misbruk (Fauske & Øia, 2010, s. 254). Hvorvidt dette også gjelder for bruk av NPS er derimot usikkert da det finnes lite dokumentert forskning på området. Et spørsmål er også om NPS brukes i stedet for de tradisjonelle stoffene eller om de kommer i tillegg?

3.4 Forebygging

”Politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig”, jfr. Politiloven § 1.

Gjennom forebygging skal politiet være i forkant og forhindre at noe negativt skjer (Lie, 2011, s. 21). Når man snakker om forebygging i rusmiddelpolitikken, er det den universelle forebyggingen som antas å ha størst effekt, men at den ikke er tilstrekkelig. I St.meld. nr. 30 (2011/2012) defineres universell forebygging som ”...strategier og tiltak som retter seg mot alle, uten å skille mellom grupper og individer”

I St.meld. nr. 16 (1996-97) om Narkotikapolitikken legges det vekt på at forebyggingen skal rettes mot hele befolkningen, og risikogrupper. Samtidig skal den ha et langsiktig perspektiv,

hvor lokalmiljø og kommuner skal spille en sentral rolle. St.prp. nr. 58 (1997-98) fremlegger i en handlingsplan for redusert bruk av rusmiddel, strategier for forebygging. Her fremkommer det blant annet at samarbeid med hjem, skole og fritidstiltak i det holdningsskapende arbeidet er i sentrum og der ungdom og voksne er viktige målgrupper for innsatsen. Det ble foreslått i St.meld. nr. 16 (1996-97) å styrke det forebyggende arbeidet ved blant annet å ”integre den holdningsskapende undervisning om rusmidler bedre i skolene og i lærerutdanningen og utarbeide nytt undervisningsmaterieell tilpasset dagens kunnskap om holdningsskapende arbeid”.

3.4.1 Kunnskapsbasert politiarbeid

”For å forebygge kriminalitet og øke folks trygghet må man ha kunnskap om kriminaliteten og utsattheten for lovbrudd.” (Lie, 2011, s. 324). Med andre ord kan man si at politiet må ha kunnskap om NPS for å kunne arbeide forebyggende på narkotikaområdet. Men hvordan er det politiet kan tilegne seg denne kunnskapen?

Først og fremst vil det være viktig se på undervisningen på Politihøgskolen. Klarer skolen å holde undervisningen oppdatert i forhold til utviklingen i narkotikamarkedet? Hvis de klarer dette, må man allikevel tenke på de som *ikke* har fått denne oppdaterte undervisningen. Hvordan kan man spre informasjon om NPS til de som allerede har fullført utdanningen? Det kan være en mulighet for å ha foredrag i distriktene om NPS, for eksempel i regi av Norsk Narkotikapolitiforening, Tollvesenet, Kripas, FHI eller andre aktører som har kunnskap på feltet. Problemer man her kan møte på er begrensningene tjenestemenn har i arbeidshverdagen. Ikke alle har mulighet eller interesse til å delta. Uansett er det viktig at politiet har kunnskap om det de skal forebygge. For det er kun ved å ha kunnskap en kan ”være i forkant og forhindre at noe negativt skjer.” (Lie, 2011, s.21).

3.4.2 Internasjonalt samarbeid

I det internasjonale samarbeidet deltar Norge aktiv på rusområdet, hvor de utveksler erfaringer og fremskaffer gode og sammenlignbare data. De har også en plikt for å oppfylle internasjonale avtaler og konvensjoner som Norge har sluttet seg til. Norge har et mål om å begrense rusrelaterte skader. Ettersom narkotika er et internasjonalt problem er det viktig at Norge jobber internasjonalt for å kunne forebygge nasjonalt. I norsk narkotikapolitikk er det

viktig å presisere at narkotika er forbudt, samtidig som samfunnet har ansvar for å yte hjelp til særlige utsatte grupper (Regjeringen, 2013).

I det internasjonale arbeidet samarbeider Norge tett med blant annet UNODC, et organ tilknyttet FN, hvor de gir frivillige bidrag til kontorets arbeid ved å delta aktivt i FNs narkotikakommisjon. Gjennom EØS-avtalen er Norge medlem av EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction). Dette senteret har som oppgave å blant annet samle, analysere og formidle informasjon og kunnskap om narkotika. ”Formålet er å sette medlemsstatene bedre i stand til å utforme effektive tiltak mot narkotika og narkotikarelaterte problemer innen en nasjonal eller en felles ramme, herunder å legge til rette for utvikling av narkotikapolitiske strategier og tiltak for å redusere etterspørselen.” (Regjeringen, 2013).

3.4.3 Nasjonalt samarbeid

Av viktige aktører i den nasjonale bekjempelsen av narkotika er det verdt å nevne Tollvesenet, Folkehelseinstituttet, Kripos, Statens Legemiddelverk og Politiet. Alle disse har en sentral rolle i bekjempelsen av narkotika i Norge.

Først og fremst er det Tollvesenet som oppdager NPS i postforsendelser. Mørketallene er vanskelig å beregne og er noe man aldri kan vite for sikkert. Videre sender Tollvesenet anmeldelse til politiet. Stoffet kan så enten bli sendt til analyse på Tollvesenets laboratorium eller til Kripos.³

Legemiddelverket er avhengig av innspill fra toll, politi og internasjonale aktører når det er avdekket at stoffene er blitt brukt i misbrukssammenheng. Legemiddelverket trenger da dokumentasjon for effekten av hvordan stoffene virker. Hver gang Legemiddelverket ønsker å føre opp ett nytt stoff på narkotikalistene vil dette anses som en forskriftsendring. Dette krever igjen en formell høring. Det vil da bli sendt ut et høringsforslag om hva man tenker å endre og hvorfor. Alle etater og organisasjoner i Norge som blir berørt kan bli satt på en høringsliste for å uttale seg. Etter at høringsfristen har gått ut vil Legemiddelverket konkludere på bakgrunn av informasjon som foreligger. Dersom vilkårene for oppføring er tilstede vil

³ Intervju med representant fra Tollvesenet, 27.11.13

konklusjonen bli kunngjort som en forskriftsendring.⁴ Kan man tenke seg at en slik omfattende prosess vil forhindre en fortløpende oppføring av NPS på narkotikalistene?

3.4.4 Lokalt samarbeid

”Lokalorientert politiarbeid handler om å skape trygghet og forebygge kriminalitet gjennom å styrke samarbeidet mellom politi og publikum” (Lie, 2011, s. 183). Ved at politiet har gode lokalkunnskaper vil de ha et godt grunnlag for en kunnskapsbasert forebyggende tilnærming. Det er viktig å engasjere publikum som samarbeidspartner og involvere disse for å forebygge og bekjempe kriminalitet (Lie, 2011, s. 184).

Det er mange aktører som er viktige i et lokalt forebyggende samarbeid. Vi har likevel valgt å ta for oss tre arenaer som vi mener er særlig viktige for å forebygge kriminalitet blant barn og ungdom. Vi vil i drøftingen videre forsøke å belyse hvorfor vi mener det er viktig at politiet retter sin innsats på områder som hjem og familie, skole og ulike fritidsaktiviteter.

3.4.4.1 Foresatte som samarbeidspartner i det forebyggende arbeidet

I sosiologien, som er ”tenkning over og utforskning av samfunnsforhold.”, er sosialisering et nøkkelbegrep (Østberg, 2012, s. 7). Med sosialisering menes da ”*de måter og prosesser hvorved mennesket forvandles fra biologisk vesen til samfunnsvesen*” (Østberg, 2012, s. 92). Det er videre vanlig å skille mellom primærsosialisering og sekundærsosialisering. Den førstnevnte tar for seg overgangen fra biologisk til sosialt vesen, mens den sistnevnte i hovedsak omhandler tilegnelsen av ferdigheter innen et samfunn (Østberg, 2012, s. 92).

For å forebygge rusmisbruk blant ungdom, kan det være aspekter i sosialiseringsprosessen det er viktig at politiet ser nærmere på? Familien regnes som den viktigste arenaen for primærsosialisering. Her lærer barnet viktige normer og verdier som påvirker videre utvikling. Påbud og forbud som blir lært hjemme internaliseres. Med det menes at barnet gjør dem til sine egne, ”til en del av sitt indre” (Østberg, 2012, s. 93). Er dette kunnskap politiet kan dra nytte av i sitt forebyggende arbeid? Bør foresatte ha en rolle i politiets forebyggende arbeid blant ungdom?

⁴ Intervju med representanter fra Statens Legemiddelverk, 04.12.13

Gjennom rollen som oppdrager har foresatte hovedansvaret for barnet (Lie 2011, s.62). Hvordan foresatte utspiller sin rolle vil derfor ha stor betydning for barnet i ungdomsårene. Indirekte vil vel det si at foresattes påvirkning på barna får ringvirkninger for politiets forebyggende arbeid? SIRUS påpeker at et godt samarbeid mellom politi og barnefamilier vil kunne ha stor betydning i et rusforebyggende perspektiv (Hordvin et.al., 2013, s.28).

Hvorfor er så politiets forebyggende samarbeid med foresatte så viktig? I stor grad skyldes det at de har hovedansvar for barna gjennom oppdragerrollen. I den rollen ligger det blant annet at de foresatte må finne en god balanse mellom omsorg og kontroll. Elisabeth Myhre Lie påpeker i den sammenheng på at det ikke er uten grunn at foresatte regnes som en av politiets viktigste samarbeidspartnere (2011, s.62).

På den andre siden sies ungdomstiden å være en tid hvor ungdom opponerer og bryter med forelderautoriteten. For mange vil dette være en tid for utprøving av rusmidler (Henriksen og Sande, 1995, s.225). Venner får i den sammenhengen større innflytelse, og det viser seg ofte å være en etablert kontakt mellom den som introduserer rusmidler og den som prøver det (Pedersen, 2012, s.115). Hvordan kan da politiets samarbeid med foresatte likevel sies å være viktig?

Selv om mange i ungdomstiden opponerer mot forelderautoriteten, betyr ikke det nødvendigvis at foreldrene har mistet sin autoritet. Kan ikke en slik opposisjon nettopp tydeliggjøre at foresatte fortsatt har påvirkningskraft? Det er i vår tid flere arenaer som spiller viktige roller i barns utvikling, men familien er ”fortsatt det mest betydningsfulle fellesskapet for overføring av normer og verdier fra voksne til barn i vårt samfunn” (Henriksen, 2000, s.23). Denise Kandel kom i sin forskning frem til at rollen de foresatte spiller er sterkere enn vi vanligvis har antatt. Også når det gjelder vennevalg har foresatte innflytelse. Dette ettersom de påvirker på så mange områder over lang tid (Pedersen, 2012, s.115 og 116).

Viktig for politiet blir det derfor å styrke samholdet mellom foresatte og barn, slik at de foresatte kan øve sin kontroll på en god og konsekvent måte (Johnsen og Schancke, 2010, s. 46). I tillegg må politiet være en støtte og samtalepartner for foresatte som opplever at de mister kontroll og oversikt over barna sine, slik at utfordringene kan håndteres på en best mulig måte (Lie, 2011, s. 62-63). Det krever imidlertid en arena hvor de foresatte og politi

møtes. Har alle foresatte den frimodighet som trengs for å kontakte politiet, eller krever det også at politiet tar initiativ?

En naturlig forutsetning for at foresatte tar kontakt med politiet, vil være at de på en eller annen måte er bekymret. Det krever igjen at de erfarer noe som de mener er bekymringsfullt. En utfordring med NPS kan imidlertid være at det er vanskelig å oppdage, både da brukerdosene er små og gjerne med en misvisende emballasje. På den andre siden, slik vi forstod representanten fra Tollvesenet, kan imidlertid symptomene være de samme som ved tradisjonell narkotika. Videre er det viktig å nevne at rusproblematikk gjerne kan skyldes andre problemer og kan oppstå som en konsekvens av disse – eller oppstår sammen med annen form for problematikk (Johnsen & Schancke, 2010, s.27).

Som nevnt tidligere, er det avgjørende for politiet å ha kunnskap om fenomener de ønsker å forebygge. ”Kunnskap er fundamentet for godt politiarbeid og virksom forebygging” (Handlingsplan for forebygging av kriminalitet, s.39). For å forebygge misbruk av NPS blant ungdom er det derfor viktig at politiet har kunnskap om de aktuelle stoffene. Dette gjelder vel ikke i mindre grad for de foresatte?

”En forutsetning for tidlig inngripen, er å kunne kjenne igjen en aktuell tilstand på et tidlig tidspunkt” (Johnsen & Schancke, 2010, s.27). Hvordan skal foresatte kunne avsløre at barna deres misbruker NPS hvis de ikke vet hva de skal se etter? For et godt samarbeid med de foresatte blir det derfor viktig å se på hvordan politiet kan videreformidle sin kunnskap. “Tidlig identifikasjon krever kunnskaper og risikofaktorer og symptomer samt mot til å handle på bakgrunn av opplevd bekymring” (Johnsen & Schancke, 2010, s.28). Det er derfor viktig at politiet oppleves å være tilgjengelige for foresatte. Så hvordan kan dette samarbeidet gjennomføres i praksis?

Norsk narkotikapolitiforening (NNPF) fremmer en idé om foreldrenettverksgrupper som skal styrke oppvekstmiljøet for barn på skolen og bydelen de bor i. Det handler om et forebyggende arbeid der det viktigste er kommunikasjon mellom elever og voksne, og voksne seg i mellom. Gjennom initiativ fra foresatte, med støtte fra lærere og eventuelt andre aktører som lokalt politi eller NNPF, burde gruppen ha to til tre møter i semesteret. Her kan det blant annet presenteres et Bry Deg-foredrag hvor ideen og rammene rundt prosjektet beskrives. Videre skal de foresatte initiere til samtaler om ulike utfordringer og fristelser dagens unge

kan oppleve. Det er barna som trenger et nettverk rundt seg som kan hjelpe de til å ta riktige valg. Foresatte må våge å drøfte ting med barna sine, og utforme spilleregler i viktige utfordringer (Norsk narkotikapolitiforening (2)).

Et annet alternativ kan være å samarbeide med skolen gjennom foreldremøter. På den måten kan politiet på en naturlig arena dele sin kunnskap med et stor antall foresatte samtidig. Her kan politiet også opplyse om nyttige informasjonskanaler og formidle kontaktinformasjon til samarbeidende aktører. Positive ringvirkninger kan være at foresatte igjen snakker seg imellom om problematikken med NPS, og på den måten kan stå sammen i et forebyggende arbeid. Det kan også gjøre det enklere å snakke med barna sine om dette. Foresatte som står samlet kan utgjøre en betydelig forskjell (Johnsen & Schancke, 2010, s.31). På den måten kan politiet være i forkant, selv om de ikke kjenner til at det foreligger et konkret problem med NPS.

Samtidig må politiet være bevisst på at opplæring i denne type problematikk kan oppfattes som negativ innblanding i privatlivet og familien. Politiet kan oppleve å møte motstand og at det kan være vanskelig å engasjere foresatte som selv har problemer i forhold til rusmisbruk. Hvis man organiserer samtaler innenfor kollektive rammer kan dette være en god måte å bedre kontakten og kommunikasjonen mellom generasjonen (Henriksen og Sande, 1995, s.225-227). Det er derfor viktig at politiet kommuniserer på en slik måte at det bygges tillit mellom politiet og foresatte. ”Tillit er noe du får og ikke noe du kan kreve” har Hans Skjervheim hevdet (Johnsen & Schancke, 2010, s.39).

En ulempe med å samle mange foresatte sammen, kan være at det blir unaturlig å snakke med politiet om konkrete utfordringer som gjelder ens eget barn. Hvordan kan så politiet samarbeide med de foresatte dersom det foreligger en konkret bekymring for barnet?

Et viktig redskap i denne sammenheng kan være at politiet inviterer eller innkaller til en bekymringssamtale. Dette er ment om et samtaleverktøy hvor politiet samtaler med unge og deres foresatte om risikoatferd og kriminalitet (Lie, 2011, s.102). Dette kan sies å være i kjernen av personorientert kriminalitetsforebygging.

Bekymringssamtalen har til hensikt å skape en god dialog som igjen skaper en indre motivasjon hos ungdommen for å endre atferd. Her kan det også være naturlig å ta opp farene

ved NPS. Samtalen kan av de foresatte oppfattes som en støtte til deres oppdragelse og legitimere deres autoritet over ungdommen (Lie, 2011, s. 108-109). Det er imidlertid viktig å være bevisst på at politiet også kan stå i fare for å undergrave de foresattes autoriteter, for eksempel dersom de formaner foresatte foran ungdommen. Det vil midlertid være uheldig, da det er de foresatte som er primæroppdrageren (Lie, 2011, s.110). En positiv virkning av en slik samtale, kan på sin side være at dialogen med politiet åpner opp for samtaler mellom foresatte og barn.

3.4.4.2 Skolen som samarbeidspartner i det forebyggende arbeidet

Etter familien regnes skolen som en av de viktigste arenaene for sosialisering. Tradisjonelt har skolen som arena blitt sett på som sekundærsosialisering, men det tydelige skillet mellom hjem og skole har i dag blitt mer uklart. Flertallet av barn i Norge har i dag allerede gått mange år i barnehage når de begynner på skolen. Dette har ført til at hjemmet nå i stor grad spiller sin rolle parallelt med en annen institusjon (NOU 2007:6, s. 66). Det viser seg at skolen i stadig større grad har blitt en viktig aktør i det rusforebyggende arbeidet (Hordvin et.al., 2013, s.28).

I tillegg til å være en arena for læring, vet vi at skolen også er en viktig arena for utvikling av barn og unges sosiale nettverk. Derfor mener vi også et tett og godt samarbeid mellom politi og skole må ses på som en viktig prioritering i det forebyggende arbeidet. Gjennom sosialforebyggende arbeid fokuserer man på barn og unge. Fokuset rettes mot både individbaserte og samfunnsmessige årsaker til kriminalitet. Om forebyggende arbeid skal ha kunne antas å ha en effekt, må man sette inn tiltak så tidlig som mulig (Balchen, 1998, s. 102-103).

Ved at politiet samarbeider tett med skoler vil de ha en god mulighet for forebygging og holdningspåvirkning. En universell forebygging som favner bredt kan ha stor betydning for omfanget av rusmiddelproblemer. Det er blant annet gjennom skolen barn formes, det er der de oppholder seg og sosialiseres, og politiet har her en mulighet for å bidra gjennom undervisning og skolebesøk. Politi og skolen har et ansvar for å informere ungdommer om rusmidler og relaterte problemer, noe som er nødvendig da norsk ungdom mangler kunnskap om alkohol og narkotika. Ved å introdusere spesifikk rusmiddelinformasjon i

ungdomsskolealder og øke kunnskapen til ungdommen vil dette være med på å øke kompetansen til den enkelte (St.meld. nr. 30, 2011/2012, s. 67).

Dette er informasjonsbaserte tiltak som forsøker å begrense etterspørselen til rusmidler. Det er en antakelse om at ”den som vet det rette, gjør det rette”, og at kunnskap om rusmidler og skadevirkninger derfor vil virke rusforebyggende. Finnes det ulemper ved denne type tiltak? En kritikk er at informasjonsbaserte tiltak i liten grad kan dokumentere forebyggende effekter. Samtidig rettes det kritikk mot budskapsinnholdet, da man i stor grad fokuserer på dette og i mindre grad på hvem som formidler og i hvilken sammenheng budskapet formidles i (Schancke, 2005, s. 36).

På en side hevdes det at informasjons- og holdningskampanjer i liten grad virker forebyggende i forhold til kriminalitet og at det kan være vanskelig å påvirke personers holdninger gjennom en upersonlig formidling av informasjon (Balchen, 1998, s. 109). I følge Erstad er ”problemet med offentlige kampanjer at det er vanskelig å nå gjennom med budskapet i en flom av annen informasjon og at det er vanskelig å påvise at informasjonen når frem og bli oppfattet av målgruppen.” (Balchen, 1998, s. 109).

Ser man på Aarø og Rise, har de en annen holdning enn Erstad. De mener det er nødvendig med slike kampanjer i et demokratisk samfunn, og at holdningsskapende arbeid er nødvendig for å sammenkalle personer til forebyggende tenkning. De mener det blant annet må være fokus på hvordan arbeidet utføres i det forebyggende arbeidet (Balchen, 1998, s. 109).

Helsedirektoratet har utarbeidet et støttemateriell om rusforebyggende arbeid i skolen – forslag til læringsaktiviteter. Dette er ment å være en støtte til undervisning om rusmidler. Her er det forslag om at temaet om illegale rusmidler bør komme mot slutten av ungdomstrinnet og opprettholdes gjennom videregående skole. Årsaken til dette begrunnes med at det kan være en risiko for å utløse atferd man ønsker å forebygge hvis man introduserer et tema før det er aktuelt for elevene (Helsedirektoratet, 2012). Et spørsmål man da kan stille seg er om det er en reell risiko for å utløse denne atferden? Politiet informerer barn ned i førskolealder om viktigheten av å gå med refleks, hvorfor gjør man ikke det samme med narkotika? Er det slik at ungdommen kommer til å søke på Internett og bestille NPS når de får kunnskap og viten om at det finnes?

Ved at barn og ungdom selv engasjeres og deltar aktivt i debatten om rusmiddelmissbruk vil dette kunne ha en større virkning enn kampanjepreget arbeid. Informasjonen om rusmidler må være saklig og nøktern, og spres og diskuteres mellom ungdom, foresatte, i skolen og andre aktuelle arenaer ungdommen oppholder seg på. Holdninger til rusmisbruk formes i familien, blant venner og skolekamerater, samtidig som det signaliseres klare holdninger gjennom lovverk og kontrolltiltak (St.meld. nr. 39, 2001/2002, s. 95). ”Holdninger dannes over tid fra tidlig barndom og gjennom voksenlivet og at holdninger kan være sterkt forankret i et menneskes personlighet.” (Balchen, 1998, s. 111). Vil det ikke da være aktuelt å engasjere ungdom i tidlig alder for å kunne være med på å forme holdninger og en eventuell atferd? Er det slik at det forebyggende arbeidet i skolen treffer de utsatte gruppene, eller er det for generelt? På en side kan man si det er vanskelig for politiet å være holdningsskapende i skolen, da de sjeldent er der. Gunnar Breivik har tidligere uttalt ”det er mulig at en gjennom undervisning vil klare å endre holdningene til de som er i tvil om et standpunkt. De som i utgangspunktet har ”gode” holdninger vil få støtte for disse, mens de som er risikosøkere ikke vil bli påvirket av slik undervisning.” (sitert i Balchen, 1998, s. 126).

Det er slik at flere ansatte i politiet har ”skolekontor” hvor de er tilgjengelige for elever og lærere til faste trefftider. Erlend Madsen mener det er ”gjennom langsiktig relasjonsarbeid at forebyggingskraften virker.” (Lie, 2011, s. 102). Videre mener han at ungdommen skal motiveres, veiledes og påvirkes gjennom dialog (Lie, 2011, s. 101-102).

Selv om politiet ikke alltid har mulighet til å være mye på skolen og undervise, er det en løsning å videreformidle den kunnskapen de har til de ansatte på skolen. På den måten kan lærerne selv ta temaet opp i undervisningen. Ved å ha et tett samarbeid med skolen, har politiet mulighet til å kunne påvirke uten å fysisk være der selv. Det er de ansatte i skolen som har mulighet til å fange opp avvikende atferd som kan se ut til å utvikle seg problematisk og rapportere dette videre (Balchen, 1998, s. 127).

3.4.4.3 Fritidsaktiviteter i det forebyggende arbeidet

I dagens samfunn er det slik at barna i stor grad bruker hjemmet som en arena for fritidsaktiviteter. Barn tilbringer mye av tiden hjemme sammen med venner, samtidig som de holder kontakt hver for seg gjennom Internett og mobiltelefon. Selv om barn tilbringer mye

av fritiden sin hjemme, vil ikke dette nødvendigvis bety at de foresatte involveres i aktivitetene (Fauske, Vestby og Carlsson, 2009, s. 31).

Deltagelse i ulike fritidsaktiviteter har vist seg å være en viktig sosialiseringsplattform for barn og unge utenom hjem og skole. Her utvikles i stor grad sosiale ferdigheter og nettverk (Meld. St. 6, s. 75). Er det slik at de sosiale ferdighetene utelukkende er positive?

Vi vet at ungdom med mangel på fritidstilbud har en større tilbøyelighet til å begå ulik form for kriminalitet. Det er en antakelse om at ”lediggang er roten til alt ondt”. Ved å sette inn alternative tiltak som fokuserer på positive aktiviteter kan dette gi mindre rom for problemskapende aktiviteter. Har ungdommen tilbud som ungdomsklubber, skateparker og organiserte aktiviteter vil dette kunne føre til gode oppvekstvilkår som igjen kan føre til mindre problematferd. Det er imidlertid ikke dokumentert at alternative tiltak har en forebyggende effekt alene, men det er dokumentert flere positive prosesser (Schancke, 2005, s. 37).

Selv om organiserte aktiviteter kan være med på å gi ungdommen gode oppvekstvilkår, kan de også slå andre veien. Det kan være tilfelle at ungdom debuterer med rusmidler fordi de møter andre ungdom som har gjort det før dem. Willy Pedersen forklarer at ”Samhandlingen mellom mennesker innebærer at forventninger flyter. De formidles gjennom handlinger og språk” (Pedersen, 2012, s. 29). Vennskap knyttes gjennom skole og fritidsaktiviteter, og venner kan ses å ha en stor innflytelse på hverandre. Venner kan derav få en innflytelse i debuten av rusmidler. Ungdom som allerede har problemer vil kunne bruke rusmidler som en effektiv måte å mestre vansker på (Pedersen, 2012, s. 30).

Hvilken rolle kan politiet spille på denne arenaen? Et alternativ kan være at politiet benytter seg av oppsøkende virksomhet. Ved å ta kontakt med ungdom gjennom åpne fritidsaktiviteter, har politiet mulighet til å etablere en uformell kontakt. Det trenger ikke være en konkret hendelse som ligger bak. På den måten senker politiet også terskelen for at ungdommer kan ta kontakt. Slik kan det bygges relasjoner og tillit mellom politi og publikum, noe som vil kunne være avgjørende i et forebyggende arbeid. På den andre siden må er det viktig å være klar over at tillit bygges over tid, og at politiets initiativ kan bli avvist (Lie, 2011, s.191-192).

Politiet kan i en uformell samtale med ungdom få en oversikt over hva som rører seg i ungdomsmiljøene. På den måten kan politiet få kunnskap om hvilke områder de spesielt trenger å motivere og veilede ungdom. Samtidig kan politiet bli bevisst på nye trender, slik at de selv kan tilegne seg oppdatert kunnskap på feltet.

4 Avslutning

Økt globalisering og teknologisk utvikling gir politiet nye muligheter. Samtidig gir det også nye utfordringer. Utbredelsen av NPS har vist seg å være en av de mest oppsiktsvekkende utviklingene på narkotikamarkedet de siste fem årene. Selv om disse stoffene har hatt en oppblomstring i alle deler av verden, foreligger det fortsatt lite forskning på området. Det byr igjen på utfordringer i det forebyggende arbeidet, da kunnskap er nøkkelen til god kriminalitetsbekjempelse.

Politiet har et selvstendig ansvar for å drive forebyggende arbeid. Samtidig ser vi at politiet er avhengig av andre aktører for å lykkes i det forebyggende arbeidet; både internasjonalt, nasjonalt og lokalt. Det må her særlig trekkes frem viktigheten av at politiet retter den proaktive innsatsen mot ungdom og deres nærmiljø. Dette ettersom tidlig forebygging anses å ha størst effekt. Ungdomstiden er for mange forbundet med utprøving av rusmidler, både legale og illegale. Som vi har sett er det registrert brukere av NPS helt ned i 16års alderen, men man kan også forestille seg at mørketall kan skjule yngre brukere. Et viktig spørsmål blir uansett hvorvidt politiet klarer å tilegne seg nødvendig kunnskap om disse stoffene og brukerne. For politiet kan vel ikke forebygge misbruk av NPS blant ungdom uten tilstrekkelig kunnskap?

5 Litteraturliste

- Bakken, A. (1998). *Ungdomstid i storbyen*. (NOVA Rapport 7/1998). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Balchen, P. C. (1998). *Politiets forebyggende arbeid. Begrensninger og muligheter*. Nesbru: Vett & Viten AS
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. 5. Utgave. Oslo: Gyldendal akademisk.
- EMCDDA. (2013) *Europeisk narkotikarapport. Trender og utviklinger*. Luxembourg: Den europeiske unions publikasjonskontor, 2013
- EMCDDA og EUROPOL. (2013) *Drug markets report – a strategic analysis*. Luxembourg: Den europeiske unions publikasjonskontor, 2013
- Fauske, H., Vestby, G. M. og Carlsson, Y. (2009). *Ungdoms fritidsmiljø. Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse. Utredning fra ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet januar 2008*. (Rapport 2009) Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Fauske, H. & Øia T. (2010). *Oppvekst i Norge* (2. rev. utg.) Oslo: Abstrakt
- Gupta, R. (2014, 4. feb). Syntetisk bingo. Hentet fra http://www.oslo-universitetssykehus.no/aktuelt/_nyheter/_Sider/Syntetisk-bingo.aspx 14.04.14
- Helsedirektoratet. (2012). *Støttmateriell: Rusforebyggende arbeid i skolen - forslag til læringsaktiviteter*. Hentet fra <http://www.forebygging.no/Skole/LARER/Stottmateriell/> 14.04.14
- Henriksen, Ø. (2000). *Ikke som jeg gjør, men som jeg sier. Om rus kommunikasjon og oppdragelse*. Otta: Tano Aschehoug
- Henriksen, Ø. og Sande, A. (1995) *Rus: fellesskap og regulering*. Oslo: Kommuneforlaget

- Justisdepartementet. (2011). *MÅL OG PRIORITERINGER FOR STRAFFESAKSBEHANDLINGEN I 2011 —POLITIET OG STATSADVOKATENE.* (Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2011). Hentet fra <http://riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/2011/Rundskrivnr1for2011-Mlogprioriteringerforstraffesaksbehandlingenipolitetogstatsadvokatene.pdf> 15.04.14
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2013). *Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013-2016).* Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Kronen, B. (2010, 21. april). *Dom i Høyesterett - Tolking av derivatregelen i narkotikalistens fenazepam.* Hentet fra http://lovdata.no/artikkel/dom_i_hoyesterett_-_tolking_av_derivatregelen_i_narkotikalistens_fenazepam/1162 13.04.14
- Lie, E. M. (2011). *I forkant. Kriminalitetsforebyggende politiarbeid.* (1.utg. 2.opplag). Oslo: Gyldendal akademisk
- Meld. St. 6 (2012/2013). *En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap.* Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/2012-2013/meld-st-6-20122013/6/1/2.html?id=706013> 15.04.2014
- Meld.St. nr. 30. (2011/2012). *Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitikk – alkohol – narkotika – doping.* Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/regpubl/stmeld/2011-2012/meld-st-30-20112012.html?id=686014> 14.04.14
- Myhrer, T. og Øiseth, O. V. (2012). *Kompendie. Tegn og symptom.* Oslo: Politihøgskolen
- Narkotikaforskriften. (2013). *Forskrift om narkotika.* Hentet fra <http://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-02-14-199> 16.04.14
- Norsk Narkotikapolitiforening (1). (2008). *Illustrert. Illustrert informasjonsmateriale om narkotika, alkohol og doping.* 5. Utg.

Norsk narkotikapolitiforening (2). (u.å) *Familienettverksgrupper fordi nærmiljøet betyr mest.*

Hentet fra http://www.nnpf.no/data/Foreldrenettverk_Brydeg.pdf 13.04.14

NOU 2007:6. (2007). *Formål for framtida. Formål for barnehagen og opplæringen.* Oslo:

Statens forvaltningstjeneste. Hentet fra

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/nouer/2007/NOU-2007-6/6/9.html?id=471524> 15.04.14

Pedersen, W. (2012). *Bittersøtt.* Oslo: Universitetsforlaget

Politi-loven (1995). *Lov av 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politi-loven) med endringer, sist ved lov av 17. desember 2010 nr. 87 (i kraft 1. januar 2011).*

Regjeringen. (2013). Internasjonalt samarbeid. Hentet fra

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/rus/rus-i-internasjonalt-samarbeid.html?id=439442> 14.04.14

Røed Bilgrei, O. (2014) *En virtuell narkotikahandel.* Hentet fra

<http://www.nordicwelfare.org/popNAD/Articles/En-virtuell-droghandel/> 05.05.14

Schancke, J. (2005). *Forebyggende og helsefremmende arbeid, fra forskning til praksis. – Kunnskapsoppsummering med råd og anbefalinger.* Skrift nr. 1/2005. 2. Utg. 2. Opplag. Narvik: Kristoffersens Trykkeri AS

St.meld. nr. 16. (1996/1997) *Narkotikapolitikken.* Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.

Hentet fra

http://www.regjeringen.no/en/dep/hod/documents/regpubl/stmeld/19961997/st-meld-nr-16_1996-97.html?id=191004 14.04.14

St.meld. nr. 39. (2001/2002). *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge.* Oslo: Barne- og familiedepartementet. Hentet fra

<http://www.regjeringen.no/Rpub/STM/20012002/039/PDFA/STM200120020039000D/DDPDFA.pdf> 14.04.14

Stokholm, A. N. (2013). *Nytt syntetisk dop florerer på narkotikamarkedet*. Hentet fra <http://www.tv2.no/a/4167333> 02.05.14

St.prp. nr. 58. (1997/1998) *Handlingsplan for redusert bruk av rusmiddel (1998-2000)*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/regpubl/stprp/19971998/stprp-nr-58-1997-98-.html?id=201863> 14.04.14

Storvik, A. G. (2014). OUS-lege møter brukere av syntetisk narkotika. Hentet fra <http://dagensmedisin.no/nyheter/ous-lege-moter-brukere-av-syntetisk-narkotika/> 05.05.14

Thurén, T. (2009). *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Oslo: Gyldendal akademisk.

UNODC (2), *World Drug Report 2013* (United Nations publication, Sales No. E.13.XI.6) hentet fra http://www.unodc.org/unodc/secured/wdr/wdr2013/World_Drug_Report_2013.pdf, 14.04.14

Westbye Pedersen, A-L. (2014). *Nye syntetiske rusmidler... Hva gjør vi med dem?* (Rusfag nr. 1–2014). Hentet fra <http://borgestadklinikken.no/files/Nye-syntetiske-rusmidler--hva-gjor-vi.-ALP-Rusfag-1-2014.pdf> 14.04.14

Østberg, D. (2012). *Sosiologiens nøkkelbegreper*. (7.utg) Oslo: Cappelen Damm AS

6 Selvvalgt pensum

Hordvin, O., Skretting, A., Kraft, P., Brekke, T., Sæther, M. B., Amundsen, E. J., Lauritzen, G., Blystad, H., Clausen, T. og Blindheim, M. (2013). *The drug situation in Norway 2013*. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning (88 sider)

Johnsen, L. og Schancke, V. A. (2010). *Tidlig rusforebyggende intervensjon. Kunnskapsgrunnlag og implikasjoner for handling*. Narvik: Kristoffersen Trykkeri AS (87 sider)

Politidirektoratet. (2011). *Politiets bekjempelse av narkotikakriminalitet i perioden 2011-2015*. Oslo: POD (23 sider)

Røed Bilgrei, O. & Bretteville-Jensen, A-L. (2013) *Syntetiske cannabinoider. Nettbasert marked og en virtuell ruskultur*. (SIRUS-rapport nr. 2/2013) Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning (90 sider)

UNODC (1), *New psychoactive substances. The challenge of new psychoactive substances*. A Report from the Global SMART Programme March 2013 (United Nations publication) hentet fra http://www.unodc.org/documents/scientific/NPS_2013_SMART.pdf 29.03.14 (108 sider)